

SEĆANJE NA RADOSLAVA PETKOVIĆA

Radoslava Petkovića sam upoznao na najnečekivanijem mestu – na košarkaškom terenu.

Kao studenti Filološkog fakulteta u Beogradu, bili smo prinuđeni da u prvoj (a verovatno i drugoj) godini imamo tzv. fizičko obrazovanje, dva časa nedeljno. To je značilo da idemo na bazen „25. maj” da plivamo ili da u sportskoj sali istog centra igramo basket. Naše dolaske na časove i prisustvo konstatovali su potpisima, u odgovarajućoj knjižici, treneri koji su tu radili. Bez knjižica sa njihovim potpisom nije mogao da se overi semestar, odnosno, verovali ili ne, propadala je godina!

Posao sam, kao i mnoge druge kolege, na plivanje, ali sam ga napustio posle prvog časa, jer je nepoznati mladi trener, duvujući u pištaljku, posle naših preplivanih pedeset metara, smesta opet dunuo u pištaljku s naredbom da plivamo još pedeset, a kad sam, skoro se daveći, isplivao i tu dužinu, istog časa je trener pištaljkom označio plivanje narednih pedeset metara. Posle tri-četiri njegova zvižduka, kao slab plivač, napustio sam bazen i preselio se na obližnji košarkaški teren.

Tamo je već bio moj gimnazijski drugar iz pančevačke gimnazije Edvard Jukić, koji je upisao Filološki kao i ja, ali sasvim drugu, književnu grupu, i sa njim nekoliko manje poznatih kolega. Saznao sam da su i oni pobešli sa bazena. Edi je organizovao meč dva na dva i predstavio mi protivnike, kolege sa svoje grupe: Dragana Velikića i Radoslava Petkovića. Igrali smo basket, te i nekih narednih nedelja. Velikić je igrao kako-tako, a Petković onako – njih dvojica nisu znali da smo Edi i ja odigrali, što u paru što jedan protiv drugog, desetine i desetine mečeva na čuvenom terenu otvorenog pančevačkog bazena, ali i na igralištu naše gimnazije. Tako smo ih pobeđivali u svakom meču, jer besmo i brži i uigraniji. Ali to nije bilo naročito važno, igrali smo, pomalo se družili, tu na terenu, i pozdravljali ponekad, docnije, pri susretu po hodnicima Filološkog.

Nastavilo se još neočekivanije.

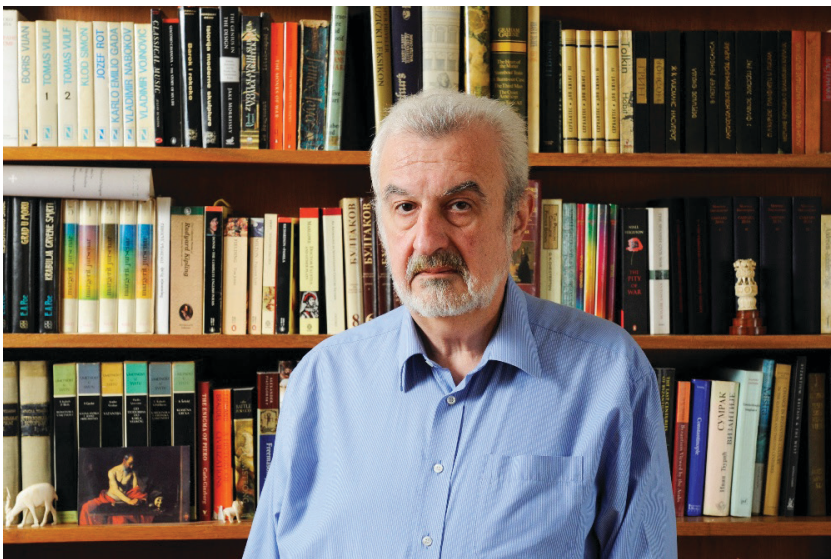
Nekoliko godina docnije, u jesen 1979, posle izlaska *Putu u Dvigrad*, shvatio sam da je pisac knjige moj takmac s basketu i iz radoznalosti nabavio kratki roman u izdanju „Prosvete”. Bio sam doslovce rečeno očaran. Ton kazivanja, dinamika naracije i naratora u poglavljima, uzbudljive slike mladalačkih odmora na Mediteranu, upečatljiv opis zemljotresa u istom prostoru i misaona relativizacija i života i priče – sve mi se dopadalo. Kasnije sam napisao esej o smisaonim slojevima *Putu u Dvigrad*, tekst koji sam štampao u svojim knjigama eseja i kritika (a nedavno je ponovljen i u zborniku o Radoslavu Petkoviću i njegovom delu koji je objavila Biblioteka grada Beograda, u ediciji koju uspešno vodi Mihajlo Pantić). Nekoliko godina kasnije zapazio sam Petkovićeve kritičke osvrte na različite knjige prevedene sa engleskog – u *Književnoj reči*. Pisani problematski i temeljno, oni su uvek spadali u najbolja štiva brojeva u kojima bi se našli, na stranicama posvećenim književnoj kritici.

Zapisi iz godine jagoda objavljeni su u beogradskom „Radu” 1983. Ne znam iz kojih sve razloga nisam odmah pročitao drugi Petkovićev roman, ali sam, na nesreću, negde naleteo na njegov intervju u kojem je rekao da nije zadovoljan tim delom. Poverovao sam mu i nikad, do danas, nisam čitao tu knjigu.

Sasvim je drugačije bilo sa trećim Petkovićevim romanom, sa *Senkama na zidu*, iz 1985. Pročitao sam ga odmah po izlasku iz štampe i bio vrlo zadovoljan. Oslanjajući se na istoriju prvih bioskopa u Beogradu, Petković je suvereno vodio priču o odnosu egzistencije i umetnosti, varljivih slika i još varljivijih sudbina. U to vreme sam Radoslava počeo da susrećem, ponekad, kako u redakciji *Književne reči*, tako i na književnim večerama. Članovi redakcije i saradnici ovog petnaestodnevnika za književnost i kulturu, koji je predvodio Nikola Vujčić, odlazili su iz redakcije, često, pravo u obližnji London da razgovaraju o literaturi i zemlji kojoj je pretio rat i raspad. Povremeno je sa nama bio i Radoslav Petković. Pa sam opažao njegovu ozbiljnost, rečitost, raritetan, pomalo ciničan humor..

Posle tri romana, od kojih su bar dva ukazivala na visoku vrednost Petkovićeve proze, 1989. u „Nolitu” je objavljena njegova prva zbirka pripovedaka *Izveštaj o kugi*. Time je pisac obeležio i svoju izdvojenost iz fenomena „mlade srpske proze”. Autori te generacije, kojoj sam i sam pripadao, kretali su u književne avanture kao pisci (kratkih) priča, ali je Petković, poetički se na izvestan način slažući s njima, izmenio takvo žanrovsko opredeljenje, iskazavši se kao romansijer, a tek onda stvarajući i knjigu kraćih proza. Mislim da sam već tada pomislio kako je on pre svega „pisac dugog koraka”, a da će pripovetke pisati i objavljivati ređe. Docnije je to potvrdio objavivši još samo jednu pripovedačku knjigu – *Čovek koji je živeo u snovima*, 1998. Može se reći da je na ovakvo stanje uticao ne samo piščev talenat nego i zahtevni žanr alegorijske priče, slične onoj koju je pisao i Borislav Pekić, smeštene u prošlost, priče čije su smisaone ambicije univerzalne. Kao da je realni, savremeni život prolazio pored Petkovića ostavljajući ga ravnodušnim, u želji da pripovedanje oslanja na prošlost i istoriju. Time je nehotice potvrdio reči istoričara Treveljana po kojima „istorija privlači čoveka time što deluje na njegovu maštu”. U svakom slučaju, za prvu pripovedačku knjigu dobio je Andrićevu, a za drugu Vitalovu nagradu, a i pored relativno malog broja objavljenih pripovedaka, one su u proteklim godinama stalno nalazile mesta u antologijama savremene srpske proze.

Sudbina ovog pisca iz moje generacije se znatno promenila krajem 1993, kad je u „Vremenu knjige”, koje je stvorio Predrag Marković, objavljen roman *Sudbina i komentari*. Odlazeći često u redakciju tada mladog i ambicioznog izdavača, bio sam marginalni svedok njegovog nastanka. Ukratko, Radoslav je napisao i predao Markoviću prva dva, velika dela romana, a najavio i onaj treći koji se zbiva vek i po kasnije u Budimpešti, poglavito za vreme Mađarske krize 1956. godine. Čini mi se da je izdavač, a naš drug iz redakcije *Reči*, čak dao da se prelome prva dva dela, hvaleći nam štivo koje je dobio, a da je pisac pomalo kasnio s donošenjem finalnog dela. No stvar je na kraju srećno završena i roman se pojavio za Sajam knjiga 1993. Pročitao sam ga i delio oduševljenje sa kolegama piscima i čitaocima koje sam susretao u to davno vreme, prikazavši ga u *Vremenu*. Usledila je NIN-ova nagrada, potom i Mešina, i niz zasluženo pohvalnih reakcija. I danas vo-

2018, Radoslav Petković (foto: Goran Srdanov)

lim tu knjigu i upravo se spremam da pročitam njeno poslednje izdanje sa novodopisanim poglavljem.

Znatno izdašniji od pisanja pripovedaka Radoslav Petković je bio u stvaranju eseja i objavljivanju esejističkih knjiga. Počeo je *Ogledom o mački* 1995, a nastavio troknjižjem štampanim u periodu 2006–2008. Mislim na zbirke ogleda: *O Mikelandelu govoreći*, *Vizantijski internet* i *Upotreba vilenjaka*. Devet godina docnije izašla je Petkovićeva poslednja esejistička zbirka *Kolumbovo jaje*. Budući da sam i sam ljubitelj mačaka, pisao sam o prvoj piščevoj esejističkoj knjizi, beležeći kako njenu tematsku apartnost u srpskoj literaturi, tako zanimljive označilačke strategije koje je izgradio baveći se mačkama i ljudskim odnosom prema njima.

Za mene je prijatno iznenađenje bila piščeva odluka da 2000. godine proda stan u Novom Beogradu i pređe da živi u moj rodni grad Pančevo. Stan je bio na Kotežu, a ja sam živeo u drugom gradskom naselju, Tesli, no njegov dolazak i politička kretanja u Srbiji su nas povezali. Miloševićeva diktatura je srušena otprilike u to doba, a nova vlast je pokušala da promeni i unapredi kulturni obrazac u kojem smo živeli. Tako je heterogena pančevačka vlast organizovala Savet za kulturu i njeno unapređenje u kojem se našao Radoslav Petković, vajar Dragan Jelenković, strip-umetnik Saša Rakezić, moja malenkost i još nekoliko ljudi „iz kulture”. Gradski ministar kulture Nebojša Pavlović nas je redovno sazivao i mi smo manje-više određivali kulturnu politiku grada na Tamišu. Tada sam se uverio u Petkovićevu demokratičnost i odrešitost u izboru kulturnih strategija, umetničkih projekata i slično. Između ostalog, većinskom odlukom su birani književni programi i rukopisi koje će opština finansijski podržati.

Jedne od godina u kojima smo odlučivali o podršci književnosti u gradu, izabراسmo jednoglasno tri projekta, a odbacismo šest. Bili su efemerni, po našem mišljenju, i ne vredni pažnje i podrške. Kada smo mesec-dva kasnije došli na nov sastanak, gradski mi-

(iz privatne arhive)

nistar kulture nam uz izvinjenje reče da je preinačio našu odluku o izabranim projektima, i po svom izboru dodao dva, koja smo mi odbacili. Sećam se kako je Radoslav Petković burno reagovao i posle kraće polemike sa ministrom, inače svojim prijateljem, rekao da istupa iz Saveta za kulturu, jer ne prihvata da se naša odluka menja iz bilo kojih razloga. Složio sam se sa Petkovićevim mišljenjem i tog časa je ovo telo, u dotadašnjem sastavu, prestalo da postoji. Beležim događaj po sećanju, želeći da istaknem Petkovićevu principijelnost i odlučnost u odbrani smisla demokratskog odlučivanja.

(Sada, kad pomislim na taj simbolički važan događaj, sećam se piščeve nepotkupljive reakcije na premijeri filma *Kockar*. Rađen uglavnom u Pančevu, 1993. u vreme najteže inflacije, a autori uglavnom behu pančevački sineasti, nastao na osnovu romana Dostojevskog, ovaj igrani film je imao

premijeru u gradu na Tamišu. Zbog inflacije i malog budžeta, u mnogo čemu je bio neubedljiv, povremeno i nespretn, ali je publika kurtoazno aplaudirala posle premijere, pre svega realizaciji namere da se u nemogućim uslovima snimi dugometražni igrani film. I tu je Radoslav bio nepotkupljiv. Dok smo moja supruga Dušica i ja pomešanih osećanja izlazili iz sale u Centru za kulturu, on me je ugledao i povikao preko glava publike: – Jesi li video lokomotivu, scenu sa vozom?! – smejući se grohotom i podrugujući amaterskim kadrovima. – Jesam, rekoh – jesam! – odgovorio sam, smejući se i sam neuspesima uzaludnog napora. Radovao sam se da je neko od gledalaca pošteno reagovao, ne mareći za kurtoazije i neobjektivne reakcije.)

Nekoliko godina kasnije, 2006, Radoslav se preselio u Novi Sad, gde je živeo sa suprugom, književnom kritičarkom i profesorkom Vladislavom Gordić, s kojom je bio u braku od 2002. Slučajno smo jedared bili u istom društvu, u šarolikom razgovoru o svemu i svačemu, i ja mu pomenuh da trenutno čitam knjigu Viktora Igoa *Prizivanje duhova na Džerziju*, koju je Kolja Mićević preveo i objavio u Banja Luci 1990. Radoslav se ozari i upita: – Ti imaš tu knjigu? – Imam, ovih dana završavam njeno čitanje, baš je interesantna. Radoslav, koji je u to vreme radio u Beogradu, kao direktor u Zavodu za udžbenike, reče: – Da li bi mogao da mi je pozajmiš, treba mi za novi roman koji trenutno radim. – Naravno – odgovorio sam. Dogovorili smo se da mu Igoovu knjigu o iskustvima spiritizma sutradan ostavim na portirnici Zavoda, i tako je i bilo. (Bila mu je potrebna za pisanje romana *Savršeno sećanje na smrt* iz 2008. godine.)

Poslednjih nekoliko godina Radoslav Petković Vava (a ja sam ga uvek zvao Petko), živeo je u Novom Sadu, u braku sa Vladislavom, pa su se naši retki susreti i razgovori još više prorodili, ali sam pre neku godinu čuo da je teško bolestan i da se, uz pomoć supruge, herojski bori protiv opake bolesti. A onda je pri samom kraju oktobra 2024. stigla tragična vest o njegovoj preranoj smrti.

Radoslav Petković je jedan od najznačajnijih prozaista i intelektualaca moje književne generacije, sa zaokruženim delom i desetak nezaobilaznih ostvarenja, s jasno profilisanom poetikom, izgrađenim i prepoznatljivim stilom i autorskom odgovornošću koja imponuje. I od sebe i od književnosti tražio je najviše i u pisanje ulagao veliki talenat i vanredna znanja.

Romani, zbirke pripovedaka i eseja Radoslava Petkovića, ali i njegovi briljantni prevodi s engleskog (Čestertona, Tolkina, Stivensona i Defoa) ostaju trajna vrednost srpske književnosti i biće čitani i poštovani dok god bude našeg jezika.